דכתיב [1]במדבר ומאן דאמר אסורין דכתיב [1]גזירה ומאן דאמר אסורין האי מדבר מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתניא [2]המדברה [3]המדברה במדבר לרבות [א]נוב וגבעון שילה ובית עולמים ואידך האי גזירה מאי עביד ליה מיבעי ליה לכדתניא גזירה אין גזירה אלא חתוכה דבר אחר אין גזירה אלא דבר המתגזר ויורד דבר אחר גזירה שמא תאמר מעשה תהו הוא ת"ל אני ה' אני ה' גזרתיו ואין לך רשות להרהר בהן אמר רבא [א]מסתברא כמאן דאמר מותרין לא אמרה תורה שלח [ב]לתקלה תנו רבנן עזאזל שיהא עז וקשה יכול בישוב ת"ל במדבר ומנין שבצוק ת"ל גזירה תניא אידך עזאזל קשה שבהרים וכן הוא אומר [4]ואת אילי הארץ לקח תנא דבי ר' ישמעאל עזאזל שמכפר על [ג]מעשה עוזא ועזאל ת"ר [5][ב]את משפטי תעשו דברים שאלמלא (לא) נכתבו דין הוא שיכתבו ואלו הן עבודת כוכבים [ד]וגלוי עריות ושפיכות דמים וגזל וברכת השם את חוקותי תשמרו דברים שהשטן משיב עליהן[ה] ואלו הן אכילת חזיר ולבישת שעטנז וחליצת יבמה וטהרת מצורע ושעיר המשתלח ושמא תאמר מעשה תוהו הם ת"ל [5]אני ה' אני ה' חקקתיו ואין לך רשות להרהר בהן: אימתי מטמא בגדים: ת"ר המשלח מטמא בגדים ואין השולח את המשלח מטמא בגדים יכול משיצא חוץ לחומת עזרה ת"ל [6]המשלח אי המשלח יכול עד שיגיע לצוק תלמוד לומר והמשלח הא כיצד [ו]משיצא חוץ לחומת ירושלים דברי ר' יהודה רבי יוסי אומר עזאזל וכבס עד שהגיע לצוק ר' שמעון אומר [6]והמשלח את השעיר לעזאזל יכבס בגדיו זורקו בבת ראש ומטמא בגדים:

מתני' [ג]בא לו אצל פר ושעיר הנשרפין קרען והוציא את אימוריהן [ד]נתנן במגים והקטירן על גבי המזבח [ה]קלען [ז]במקלעות והוציאן לבית השריפה [ו]ומאימתי מטמאין בגדים משיצאו חוץ לחומת העזרה ר' שמעון אומר משיצית האור ברובן:

גמ' והקטירן סלקא דעתך אלא אימא [ח]להקטירן על גבי מזבח: קלען במקלעות: אמר רבי יוחנן כמין קליעה [ז]תנא לא היה מנתחן ניתוח בשר עולה אלא עור על גבי בשר מנא הני מילי [ט]דתניא רבי אומר נאמר כאן [7]עור ובשר ופרש ונאמר להלן [8]עור ובשר ופרש

מה

דכתיב במדבר. ושלח את השעיר במדבר (ויקרא טז) וקרא יתירא הוא למדרש שיהא הפקר כמדבר: **גזירה.** לשון חומר ואיסור: **המדברה המדברה במדבר.** שלש מקראות בענין לשלח אותו לעזאזל המדברה ושלח ביד איש עתי המדברה ושלח את השעיר במדבר: **חתוכה.** צוק חתוך בזקיפה ולא משופע כל כך: **דבר המתגזר ויורד.** השעיר מתגזר בה איברים איברים: **שמא תאמר מעשה תהו הם.** מה כפרה יש בשילוח זה ומה יש ביד צוק זה להועיל: **לתקלה.** שימצאהו אדם ויהנה מהם שלא ידע שהיו מן השעיר: **שיהא עז וקשה.** אל לשון קשה: **ומניין שבצוק.** הר זקוף: **גזירה.** חתוכה: **עוזא ועזאל.** מלאכי חבלה שירדו לארץ בימי נעמה אחות תובל קין ועליהם נאמר ויראו בני האלהים את בנות האדם (בראשית ו) כלומר על העריות מכפר: **משפטי.** משמע דברים המיושרים והדין נותן לעשותו: **חוק.** משמע שאינו אלא גזירת מלך כמו וישימה לחק (שמואל א ל) וישם אותה יוסף לחוק (בראשית מז): **השטן.** יצר הרע משיב עליהן תשובה להטעות את ישראל ולומר שהתורה אינה אמת כי מה תועלת בכל אלו לכך נכתב בהן חוק אני ה' גזרתי עליכם: **תלמוד לומר אני ה'.** אחוקותי קאי דמינייהו סליק את חוקותי תשמרו אני ה' חקקתים גזרתים: **השולח את המשלח.** המלוים אותו מירושלים: **ת"ל והמשלח.** משמע ששילחו כבר לצד המדבר: **זורקו בבת ראש.** קסבר דחיפתו וזריקתו היא שילוחו: **מתני' בא לו אצל פר וכו'.** חזר לו התנא לסדרו הראשון שהוא מסדר עבודת כ"ג וקתני בא לו כהן גדול אצל פר ושעיר העומדים לישרף אחר שמסר את (א) המשתלח למי שהוא מוליכו בא לו אצלם וקרעם והוציא האימורין: **ונתנם במגס.** בקערה של כלי שרת והקטירן כדכתיב (ויקרא טז) ואת חלב החטאת יקטיר המזבחה ובגמרא פריך הא אכתי לא חזי להקטירן: **קלען במקלעות.** כמין קליעה. ארבעה בני אדם נושאין שני מוטות שנים לפנים שנים לאחור ומהלכים מוט אצל מוט והפר והשעיר נתונים עליהן מורכבין זה על זה וכופפן זה תחת זה כמין קליעה ושלימין הן אלא שנקרע כריסן להוציא אימוריהן כדתניא בגמרא [סח.] שמוציאן שלמים: **והוציאן לבית השריפה.** חוץ לירושלים: **מאימתי מטמאים בגדים.** העסוקין בהן כדכתיב והשורף אותם יכבס בגדיו (שם): **משיצאו חוץ לחומת העזרה.** בגמרא מפרש טעמא: **גמ' ה"ג והקטירן ס"ד אלא אימא להקטירן** ולא גרס (ב) **במגס מקטיר להו** וגירסא משובשת היא כאן ובמסכת פסחים (דף סה:) ובמסכת סוטה (דף טו.) דספיר הוה שייך למיתני לתנא כשם והקטירן במגס דבמגס מעלה אותן למזבח דדכוותיה תנינן טובא מעלו ומקטירו בכלי שרת (סוטה דף יד:) מעלו ומקטירו בהמיינו [כ] אלא הכי קשיא ליה והקטירן ס"ד וכי עכשיו הוא מקטירן והלא עודנו לבוש בגדי לבן ועדיין עליו לקרות הפרשה בבגדים הללו ואח"כ יטבול וילבש בגדי זהב לאילו ואיל העם ויטבול שניה להוציא כף ומחתה ויטבול שלישית למוספין ואמורי חטאת הללו ותמיד של בין הערבים כדקתני בפרקין דלקמן אלא אימא להקטירן נתנן במגס להקטירן בו למזבח כשיגיע זמנן: **לא היה מנתחן.** השורפן כניתוח בשר עולה שהוא מופשט מן העור קודם ניתוח כדכתיב והפשיט ונתח (ויקרא א) אלא עור על גבי בשר ואינו מפשיטן: **נאמר כאן.** בפר ושעיר את עורותם ואת בשרם ואת פרשם: **ונאמר.** בפר כהן משיח עור ובשר ופרש ואת עור הפר ואת כל בשרו על ראשו ועל כרעיו וקרבו ופרשו (ויקרא ד):

מה

אטו במגס מקטיר ליה. כך היה כתוב בספרים כאן ובס"פ תמיד נשחט (פסחים דף סה:) ורש"י מחקו לפי שהיה קשה לו דבכמה דוכתי במנחות קתני מעלה ומקטירה בכלי שרת ולא פריך הכי אטו בכלי שרת מקטיר ליה וגרס רש"י והקטירו ס"ד וכי היה יכול להקטירו מיד והלא היה לבוש עדיין בגדי לבן והקטרה הוא בבגדי זהב מבחוץ ומשני נתנו במגס להקטירו לכשיגיע זמנו ובפ' תמיד נשחט (גז"ש) מפרש הקטירו ס"ד אטו הוא גופיה מקטיר ליה והא בזר קיימינן דלעיל מיניה איירי בהפשטה דכשירה בזר ומשני נתנו במגס להקטיר על ידי כהן ור"ת אומר דאין צריך להגיה הספרים והא דלא פריך הכי גבי מנחה בכלי שרת ס"ד שאני התם כיון דמנחה בעיא קידוש כלי אגב דמקדש בכלי שרת מעלה למזבח בכלי שרת שהיא נתונה בו להקטירה אבל הכא ובפרק תמיד נשחט פריך שפיר במגס ס"ד וכי חובה הוא שיהיה בכלי שרת כלל והקשה ה"ר שמואל מורדון דבפרק שני דסוטה (דף טו.) דפריך הכי גבי מנחה דקתני מעלה ומקטירה בכלי שרת ומקטיר לה ומשני אימא להקטירה ומעתה אין צריך למחוק הספרים דאיכא למימר כיון דפריך לה חדא זימנא בסוטה גבי מנחה ושני לה לא חש להקשות במנחה זימנא אחריתי אע"ג דבזבח פריך לה בתמיד נשחט (פסחים דף סה:) והדר פריך לה הכא התם כבשים והכא פרים אבל גבי מנחות שם מנחה אחת היא ולספרים דגרסינן בסוטה בברייתא מעלן ומקטירן בכלי שרת ומולחו ונותנו על גבי האשים ניחא [י] (לפר"ת) דהכי פריך מקטירו בכלי שרת ס"ד פירוש וכי כמו שהיא בכלי שרת בלא מליחה מקטירו ומשני אימא להקטירו פירוש לאחר מליחה ולי נראה דגרסי' שפיר במגס ס"ד ופריך וכי חובה הוא שיוליכנו במגס למזבח נהי נמי דכשקרען והוציא אימוריהן נותנו במגס ולא על גבי רצפה שלא יהו קדשי שמים מוטלים כנבלה מ"מ כשמעלן למזבח יכול להעלותן בידיו ומדקתני ליה גבי סדר יום הכפורים משמע דכך הוא הסדר ובענין אחר אין לעשות ולהכי פריך וכי חובה הוא לעשות כן להעלותם במגס ובפרק תמיד נשחט נמי דקתני כל סדר הפסח שחיטתו וקבלת דמו והולכתו וזריקתו והפשיטו והקטרתו להכי מתמה מדקתני הכי גבי סדר הפסח אלמא דחובה הוא להקטירו במגס וכן בפרק ב' דסוטה [ל] דקתני סדר מנחות כיצד אדם מביא מנחתו מתוך ביתו וכל סדר המנחה קתני עד מעלה ומקטירה בכלי שרת להכי פריך מדקתני הכי גבי סדר מנחה אלמא חובה היא אבל בשאר דוכתי לא פריך הכי:

עין משפט נר מצוה

לז א מיי' פ"ה מהל' עבודת יוה"כ הל' כב:

לח ב מיי' פ"ח מהל' מעילה הלכה ח:

לט ג ד ה מיי' פ"ג מהל' עבודת יוה"כ הל' ז ופ"ד הל' ב:

מ ו מיי' פ"ה מהל' פרה הלכה ט:

מא ז מיי' פ"ז מהל' מעשה קרבנות הל' ב ופ"א מהלכות עבודת יוה"כ הלכה ז:

רבינו חננאל

ואסיקנא אמר רבא (מי סברת) [מסתברא] כמ"ד מותרין דלא אמרה תורה שלח לתקלה. כלומר דבר שיבא בו לידי תקלה. ת"ר עזאזל מקום עז וקשה ואילי הארץ לקח. יכול בישוב ת"ל המדברה. [ומנין שבצוק] ת"ל אל ארץ גזרה שמתגזר ויורד. שמא תאמר מעשה תוהו הם ת"ל אני ה' גזרתי ואין רשות להרהר בו. ת"ר את משפטי תעשו. דברים שאילו [לא] נכתבו דין שיכתבו, ואילו הן, ע"ז וגילוי עריות ושפיכות דמים וגזל וברכת השם. ואת חוקותי תשמרו. דברים שיצר הרע מקטרג עליהן ואומות העולם משיבין עליהן ואילו הן, אכילת חזיר ולבישת שעטנז וחליצת יבמה וטהרת מצורע ושעיר המשתלח והרבעת כלאים ושור הנסקל ופטר חמור ועגלה ערופה ובשר בחלב. ושמא תאמר מעשה תוהו המה אני ה' חקקתים גזירה [היא] ואין לך רשות להרהר בהן. אימתי מטמא בגדים וכו'. ת"ר המשלח השעיר מטמא בגדים ולא המשלח את המשלח וכו'. עד ר' שמעון אומר משעת דחייתו זורקו בבת ראש יכבס בגדיו. בא לו אצל הפר ואצל השעיר קרען כו'. מגס, כסף כדמתרגמינן קערת כסף מגיסטא דכסף. נתן את האמורין והן החלבים במגס להקטירן. קלען במקלעות. א"ר יוחנן כמין קליעה תנן כמו היו תולין במוטות כמו קלע, כדכתיב ואת נפש אויביך יקלענה בתוך כף הקלע. תנא לא היה מנתחן ניתוחי עולה, על ידי הפשט, אלא עור על גבי בשר היה מנתחן:

תום' ישנים

מאן דאמר מותרין דכתיב במדבר. ואע"ג דמעגלה ותרומת הדשן לא ילפינן להו דהוי שני כתובים הבאים כאחד להכי איצטריך היה במדבר דלא תילף (שמא) [משם] לאסור משום גזירה הוא ולמאן דאמר אסורין הוי מאי למימר לעיל דהוי שלשה כתובים אלא (לא הוא) [הוי מאי] כו' [דפריך] (ו)במעילה פ' ולד חטאת [יא, א] דפריש לה. אכילת חזיר ולבישת שעטנז. וכן הוה הרבה אחר פרה ובכורי אדם ובוגלה בהן. הקטירן ס"ד אטו במגס מקטיר להו. ומתמה רש"י כאן ובפסחים בפ' תמיד נשחט [סה, ב] ובפרק ב' דסוטה [טו, א] גבי מנחה משום דקשיא להו דדכוותיה תנינן טובא במנחות מעלהו ומקטירו בכלי שרת מעלהו ומקטירו (בהי מינייהו) [בהמיינו], והכי פריך הכא והקטירן ס"ד וכי הוא מקטירן עכשיו והלא עודינו לבוש בגדי לבן ועליו עוד לקרות הפרשה ואח"כ יטבול וילבוש בגדי זהב לאילו ואיל העם ואח"כ יטבול להוציא כף ומחתה ויטבול שלישית למוספין ואימורי חטאת הללו [כדקתני] בפירקין דלקמן ובתמיד נשחט נמי [פירש] הקטירן ס"ד והלא [א]הפשטו וניתוח קאי והן כשירין בזר (ואס) [ואיהו] לא מקטר להו. ורבינו יעקב היה רוצה לפרש הכא ובפסחים דגרסינן ליה והכי קאמר אטו במגיס מקטר להו דעל כרחין לא היה נותנן במגס כדי להתקדש בהם כי השחיטה קדשתו ולא דמי לכלי שרת דמנחות [ד]כלי שרת מקדשם, ומיהו ההיא דסוטה אין ליישב לפי דבריו, (דלריך) [דפריך] ליה גבי מנחה. על כן נראה לרבינו דודאי הכי נמי הוה מצי לאקשויי במנחות ובכל מקום שהוא, אלא אחר שהקשה בסוטה אין לו לחזור להקשות בכל מקום שהוא.

מסורת הש"ס

א) [ע' תוס' לעיל מד. ד"ה בשילה], ב) [קדושין נז: חולין קטו. קמ.], ג) [בע"י הגי' עון], ד) [ע' בשמונה פרקים להרמב"ם פ"ו דחשיב גלוי עריות בסוג מצות חוקיות ע"ש ועל כורחך דלא היה גרסתו כמה שלפנינו אמנם לפמ"ש במהרש"א בח"א בזה"ל דין הוא שיכתבו לפי שהם מצות בני נח עכ"ל אפשר ליישב קצת], ה) בס"י ובע"י איתא גם ואומות העולם משיבין עליהן, ו) [תוספתא פ"ג ה"י ע"ש], ז) גי' ירושלמי במקלות, ח) פסחים סה:, ט) [זבחים נ.], י) [מנחות כו.], כ) נ"ל לפירש"י. רש"א, ל) [דף יד:],

◆

תורה אור השלם

1. וְנָשָׂא הַשָּׂעִיר עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנֹתָם אֶל אֶרֶץ גְּזֵרָה וְשִׁלַּח אֶת הַשָּׂעִיר בַּמִּדְבָּר: ויקרא טז כב
2. וְהַשָּׂעִיר אֲשֶׁר עָלָה עָלָיו הַגּוֹרָל לַעֲזָאזֵל יָעֳמַד חַי לִפְנֵי יְיָ לְכַפֵּר עָלָיו לְשַׁלַּח אֹתוֹ לַעֲזָאזֵל הַמִּדְבָּרָה: ויקרא טז י
3. וְסָמַךְ אַהֲרֹן אֶת שְׁתֵּי יָדָיו עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר הַחַי וְהִתְוַדָּה עָלָיו אֶת כָּל עֲוֹנֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶת כָּל פִּשְׁעֵיהֶם לְכָל חַטֹּאתָם וְנָתַן אֹתָם עַל רֹאשׁ הַשָּׂעִיר וְשִׁלַּח בְּיַד אִישׁ עִתִּי הַמִּדְבָּרָה: ויקרא טז כא
4. וַיִּקַּח מִזֶּרַע הַמְּלוּכָה וַיִּכְרֹת אִתּוֹ בְּרִית וַיָּבֵא אֹתוֹ בְּאָלָה וְאֶת אֵילֵי הָאָרֶץ לָקָח: יחזקאל יז יג
5. אֶת מִשְׁפָּטַי תַּעֲשׂוּ וְאֶת חֻקֹּתַי תִּשְׁמְרוּ לָלֶכֶת בָּהֶם אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: ויקרא יח ד
6. וְהַמְשַׁלֵּחַ אֶת הַשָּׂעִיר לַעֲזָאזֵל יְכַבֵּס בְּגָדָיו וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמָּיִם וְאַחֲרֵי כֵן יָבוֹא אֶל הַמַּחֲנֶה: ויקרא טז כו
7. וְאֵת פַּר הַחַטָּאת וְאֵת שְׂעִיר הַחַטָּאת אֲשֶׁר הוּבָא אֶת דָּמָם לְכַפֵּר בַּקֹּדֶשׁ יוֹצִיא אֶל מִחוּץ לַמַּחֲנֶה וְשָׂרְפוּ בָאֵשׁ אֶת עֹרֹתָם וְאֶת בְּשָׂרָם וְאֶת פִּרְשָׁם: ויקרא טז כז
8. וְאֶת עוֹר הַפָּר וְאֶת כָּל בְּשָׂרוֹ עַל רֹאשׁוֹ וְעַל כְּרָעָיו וְקִרְבּוֹ וּפִרְשׁוֹ: ויקרא ד יא

◆

הגהות הב"ח

(א) רש"י במתני' ד"ה בא לו כו' אחר שמסר את השעיר המשתלח למי: (ב) שם ד"ה ה"ג והקטירן כו' ולא גרסי' אטו במגס וכו' דספיר הוה שייך למתני נתנן במגיס והקטירן דבמגיס מעלה וכו' טובא מעלה וכו' שרת מעלה:

◆

תום' ישנים (המשך)

ולספרים דגרסי בסוטה מעלהו ומקטירו בכלי שרת ומולחו ונתנו על גבי האשים (ופריך) [יש לפרש דפריך] וכי לפני המליחה מקטירו, וזהו היה נוח לפי שיטת רש"י אבל יש ספרים דלא גרסי הכי. מ"ר. וקשה לפי פי' רבינו דהכא ובפסחים למה הקשה אותו כיון שהקשה כן ופירש במקום אחר, ונראה לי דלא קשיא מידי ושפיר גרסינן ליה [ד]בכל דוכתא לא פריך הכי אלא ששונה הסדר כגון הכא ששונה (על) [כל] סדר יום הכפורים ואינו מחסר כלום משמע שכך היה הסדר שנותנן במגס ומקטירן וכן בפסחים ששונה שם כל הסדר של פסחים כמו שהיה קרב, א"כ משמע שכך הוא היה הסדר שנותנן במגס ומקטירן שם, וכן ההיא דסוטה דקחשיב התם פרק שני [יד, ב] סדר מנחה אדם מביא מתוך ביתו כו' ולכך סב(י)רא הוא [ד]הדין והסדר שמקטירן בכלי שרת אבל בהני דמנחות [אינו שונה הסדר] ולכך (אדע) [ידע] שהוא רוצה לומר שמעלהו בהמיינו או במקידה של חרס (והקטרה) [ומקטירו] על גבי המזבח. כן נראה עיקר. **אלא אימא להקטירן.** ואין מקטירן עכשיו עד שהוא מקריב מוספין כדפי' רש"י. על כן הגיה ר"ת בסדר אתה כוננת קרען [ו]הוציא חלבם והקטיר דגרסינן להקטיר לפי שעתה לא היה מקטירן עד אחר קריאת פרשה [והקרבת] אילו ואיל העם ושמא לשון המשנה תפס לו הפייט.